

Paul Claes. *Psyche*. De Bezige Bij

Een historische roman die zich afspeelt in de antieke oudheid heeft in elk geval tot voordeel dat het even niet over de islam hoeft te gaan. Wèl gaat het in *Psyche*, de nieuwe roman van schrijver, vertaler en essayist Paul Claes, over diverse andere religies: de Griekse, de Romeinse en niet te vergeten de Egyptische, terwijl ook het jodendom en het nog prille christendom mee mogen doen.

Hoofdpersoon van *Psyche* is Publius Aelius Hadrianus, die van 117 tot 138 als keizer Hadrianus het Romeinse rijk bestuurde. Claes beschrijft diens bezoek aan Egypte in 130, toen Hadrianus onder meer met zijn jonge vriend Antinoös de Nijl afzakte. Onderweg verdronk Antinoös in de rivier, tot groot verdriet van Hadrianus die hem liet uitroepen tot een god en te zijner ere een nieuwe stad (*Antinoöpolis*) stichtte.

Waar kennen we dit verhaal van? Uiteraard van de geschiedenisboeken, maar ook van Marguerite Yourcenars *Mémoires d'Hadrien* (1951). Was ik een romanschrijver geweest, dan zou ik met een grote boog om het onderwerp zijn heengelopen, uit vrees Yourcenars prestatie niet te kunnen overtreffen. Paul Claes heeft van die vrees blijkbaar geen last en met een verwijzing naar Hadrianus' nog te schrijven 'memoires' (die in werkelijkheid verloren gingen en door Yourcenar als roman zijn gereconstrueerd) doet hij allemaal nog eens dunnetjes over.

Nu is dat niet zo verbazingwekkend, want de schrijver Claes heeft zich in het verleden vooral doen kennen als een – virtuoos - pasticheur, een literaire 'kameleon' (om de titel van een van zijn romans te lenen) die met alle stijlen en tijden uit de voeten kan. Dus waarom niet ook met Hadrianus en Marguerite Yourcenar? Het opmerkelijke is alleen dat *Psyche* niets heeft van een pastiche van *Mémoires d'Hadrien*. Afgezien van de gedeelde historische gegevens, lijken beide boeken niet op elkaar. In plaats van imaginaire herinneringen krijgen we bij Claes een traditionele historische roman met volop dialogen (bij Yourcenar vinden we er niet één) en een anonieme verteller.

Zijn Hadrianus is, veel meer dan Yourcenars bezonken wijsgeer, een gekweld mens, verscheurd tussen zijn verlangen naar onsterfelijkheid en zijn passie voor zinnelijke schoonheid. Ook blijkt hij aanzienlijk bijgeloviger te zijn, uit doodsangst, zoals meer dan eens wordt gezegd. Hij laat een horoscoop opstellen, onderwerpt zich aan een sinister Egyptisch 'droomorakel' (weliswaar met bordeelbezoek achteraf) en worstelt met zijn eigen 'goddelijkheid' als keizer, die hij tegen beter weten in wel degelijk serieus lijkt te nemen.

Dat laatste geldt eveneens voor deze roman, krijg ik de indruk. Ditmaal laat Claes zich niet – zoals bijvoorbeeld in zijn romandebuut *De sater* (1994) – van een even vrolijke als ondeugende kant zien. Ditmaal is het menens, maar is het dat bij Claes ook *tegen beter weten in*? Of kan Claes als romanschrijver volledig op eigen benen staan?

Ongetwijfeld zal hij zeggen dat geen enkele schrijver dat kan, de hele literatuur is volgens hem een zaak van traditie. Originaliteit blijft altijd een illusie. In zijn vorige roman *Sfinx* (2004) bleek het een alibi om alle clichés over het Weense

fin-de-siècle nog eens te herhalen. In *Psyche* gaat het ogenschijnlijk minder clichématig toe, behalve soms in de stijl (een `wurgende beklemming', de `vlam van de begeerte' die mag `opflakkeren', een citerspeelster die iemand `met haar vaardig vingerspel tranen van heimwee en wellust ontlokt'), maar waar draait het allemaal om?

Als we de titel mogen geloven, draait het om de ziel en haar eventuele onsterfelijkheid, waarvan de zin van het leven zou afhangen. Dat is natuurlijk niet gering, maar het is tegelijkertijd zoiets algemeen dat je er op zichzelf niet warm of koud van wordt. Alles komt dus aan op de concrete uitwerking.

Welnu, die valt een beetje tegen. Claes heeft zich terdege verdiept in de Egyptische mythologie en historie, wie daar niets van af weet kan bij hem een boel opsteken, maar wat ontbreekt - mede als gevolg van alle descriptie en explicatie - is spanning, elan, ik zou bijna zeggen: Claes is vergeten zijn roman *ziel* oftewel *soul* mee te geven, hoewel de inhoudsopgave nog wel iets tracht te redden door de hoofdstukken te presenteren als `metamorfozen'. We zijn met andere woorden getuige van een reeks gedaanteverwisselingen: van dood naar leven, van mens naar god, van antiek heidendom naar christendom.

Inderdaad, al deze zaken komen uitgebreid aan bod in de gedachten, gevoelens en gesprekken van de personages; op slinkse wijze heeft Claes het opkomende christendom zelfs een plek in de intrige weten te geven. Zoals in zoveel romans die in de late oudheid spelen heerst in *Psyche* het verwarrende schemergebied tussen het religieuze `niet meer' en `nog niet', waarin alles `dubbelzinnig' wordt. Dat heeft ontegenzeggelijk zijn charme, maar het is zo langzamerhand ook een gemeenplaats geworden, net als de tegenstelling tussen de schoonheid en vitaliteit van de antieke religie (gesymboliseerd door de `eeuwige jeugd' van de vergoddelijkte Antinoös) en de christelijke `levenshaat' (gesymboliseerd - in Claes' nu eens wèl originele interpretatie - door Antinoös' zelfmoord). Ook in *Psyche* zijn de clichés dus niet afwezig; het ligt er alleen minder dik bovenop.

In veel van zijn vorige boeken *speelde* Claes met clichés en gemeenplaatsen, tot vermaak van wie de postmoderne knipoog begreep, nu lijkt hij er echt in te geloven, die enkele knipoogjes in de richting van Huysmans, Marx, Kavafis en Freud daargelaten. Misschien had ik toch liever een oneerbiedige pastiche van Marguerite Yourcenars meesterwerk gelezen.

(NRC Handelsblad, 22-9-2006)